

Armanak Uskara

edo

Z

iberouko Egunaria

1898 gerren ourtheiko

Jinkoa eta Herria!
Zuhurlarzuna eta lana!
Eta biñi bethi Uskalduna!
Iao! Iao!
I-a-a-a-a-o-o-o-o-o!

Pariseñ

L. DE SOULLE enian

Vaugirard-eko karrikan, 58^{an}



BEGITHARTE HORIEK :

- Ⓢ *erran nabi da* : Estiapen hastia *edo* argizagi oso.
Ⓣ " " Argizagi azken laordena.
Ⓤ " " Gorapen hastia *edo* argizagi berri.
Ⓥ " " Argizagi lehen laordena.
-

OURTHEKO BESTA ALDAKORRAK :

SETUAJESIMO, *baranthailako* 6^{an}; — HAOSTE, *baranthailako* 23^{an};
— BAZKO, *aphirilako* 10^{an}; — ERROGAZIONIAK, *maiatzeko* 16^{an},
17^{an} eta 18^{an}; — SALBATORE, *maiatzeko* 19^{an}; — PHENTEKOSTE,
maiatzeko 29^{an}; — BESTABERRI, *arramaiatzeko*, 9^{an}; — ABEN-
TUKO LEHEN IGANTIA, *azaroko* 27^{an}.

LAOR THENPORAK :

Martchoko 2ⁿ, 4ⁿ eta 5ⁿ. } Buruilako 21ⁿ, 23ⁿ eta 24ⁿ.
Arramaiatzeko 1ⁿ, 3ⁿ eta 4ⁿ. } Abentuko 14ⁿ, 16ⁿ eta 17ⁿ.

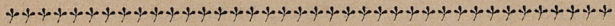
EKHI ETA ARGIZAGI ULHUNTZIAK :

Argizagi ulhuntze phartezkoa ourtharila 7^{an}; ikhousiren da Uskal Herrian, arratseko hamar oren eta laorden etarik goiti. — Bestebat, uztaila 3ⁿ; ikhousiren da Uskal Herrian, arratseko 7 oren eta gaiherdien artian. — Beste bat orano, osoa, abentuko 27^{an}; ikhousiren da Uskal Herrian, arratseko bederatzu orene-tarik aitzina : argizagia osoki gorderik dateke 11 orenen eta gaiherdi eterdiren artian.

Badirate 1898^{an} hirour ekhi ulhuntze phartezko, bena ezdutie ikhousiren Uskal Herrian.

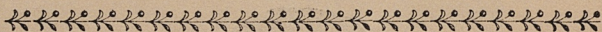


RENAUD D'ELISSAGARAY



IZENAK dadukan bezala, Uskal Herriko seme da Atharratzen sorthurik maiatzeko 8^{an}, 1871 ourthian. Parisen eskoletan egonik, han berian abokatu errezebiturik izan da. Goiz danik hanko gizoun aiphatien khantian hasizen hitzkatzen eta pheredikatzen; eta bethi laborariën althe burhagertu da.

Parisen hanichetan egin dutu pheredikiak, eta Frantziako gaseta guziek aiphatu tie. Gainti guzieta-rik haren galtho ziren pherediku egiteko. Behin *Creil* den hirian bat egin zian judio aberats eta gothor elibaten kontre, haien oiha eta ihizteka-zañak bi laborari ehorik beitziren; eta ordu danik ehozaliak tribunalia deithurik izan, ezpeitziren orano phekatu egi-



tera. Harginbelzen aitzi egin dutu pheredikiak Parisen eta Montmorency hirietan. Joan den ourthian *Lyonen* izan da bilzarren bat handirik : bazen seguririk hamar milabat gizoun. Harat galthatu zien goure herritara eta eman zutian hirour pherediku. Geroztik izan da *Dijon, Versailles, Poitiers* eta beste hanichtto hiritan pheredikatzeroa bethi laborarien althe. Beljikan ere izan da pherediku emaitera eta mintzatu da *Lowain, Gand* eta *Bruxelles* deitzen dutien herrietan.

Aorthen gerlabat handia izan da Greken eta Turken artian. Turkek hil erazi zutien hirour ehun mila khiristi, eta Grekak, khiristi direlakoz, orano hil etzirenen althe jarri. Hatsarre hatsarretik mous de Elissagaray soldado bezala joan zen Greken artiala ; bena noula atzerik (edo estranjerik) ezpeitzien nahi, etzen bere gogoan burutu ; halere hanko gizon aiphatienek galthatu zeroien Frantziarat igortez gerlako berriak, eta ordian izkiribatu zian, hañ hedaturik eta irakourturik den *La Libre Parole* gasetan, artikulu saldobat.

Bena berheziki maite du Uskal Herria eta hebegainti, han hebenka, egin dutu berrogeibat pherediku phuru, ezpada gehiago, haboroak uskaraz : ezi uskaran frantzesian bezain trebe da. Hortarik ageri da kartieleko intresak etheki nahi dutiala. Orai galthatu herri orotara joaiten da. Diala bi hilabete edo hirour, Eskualduna den gasetak artikulubatetan ezinago laidatu du, urhentzian zioalarik : « Jaun horren nahia litake, eskualdun laborarien argitzea. »

Azken ourthian *comte d'Hugues*, deitzen eta laborarien althe den deputatia laguntu du *le Parti national agraire* den bilkhura handiaren hountzen. Hartan sarthu dira deputatu saldobat, eta pe hoietako laborari aiphatu hanitch. Bost ehun gasetak laguntzen dutie. Gogoan hartu die laborarien zergen eta legarren tchipitzia burutan joan eraztia, Bilkhura hartako aitzindarietan da goure herritarra (membre du comité directeur.)





OURTHARILA

Egunak luzatzen dira oren batez.



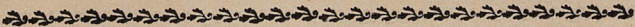
- ⊕ a. o. 8ⁿ, gaiherdi eta erditan.
- ⊕ a. l. 15ⁿ, arrastiriko 3^{or}. eta 54^m.
- ⊕ a. b. 22ⁿ, goizanko 7^{or}. eta 34^m.
- ⊕ l. l. 29ⁿ, arrastiriko 2^{or} eta 42^m.

BARANTHAILA

Eg. luzatzen dira oren 1 eta erdiz.



- ⊕ a. o. 6ⁿ, arratseko 6^{or} eta 33^{min}
- ⊕ a. l. 24ⁿ, gaiherdi, eta 44^{min}
- ⊕ a. b. 20ⁿ, arratseko 7^{or} eta 50^{min}
- ⊕ l. l. 28ⁿ, goizanko 11^{or} eta 23^m



1 Neskanegun.	ZIRKONZISION
2 Igante.	s. <i>Makaire.</i>
3 Astelehen.	s ^a Jenevieva.
4 Asteharte.	s ^a Fausta.
5 Astizken.	s ^a Amelia.
6 Ostegun.	APHARIZIO.
7 Ostirale.	s ^a Melania.
8 Neskanegun.	s. Luzien.
9 Igante.	s. s. <i>Julien.</i>
10 Astelehen.	s. Marzien.
11 Asteharte.	s. Teodoso.
12 Astizken.	s ^a Taziena.
13 Ostegun.	s. Leonze.
14 Ostirale.	s. Hileria.
15 Neskanegun.	s. Phaole, erm.
16 Igante.	s. <i>Marzel.</i>
17 Astelehen.	s. Antoni.
18 Asteharte.	J. Phetir. Err. Jartia
19 Astizken.	s. Kanut.
20 Ostegun.	s. Fabien eta Sebast.
21 Ostirale.	s ^a Añes.
22 Neskanegun.	s. Bizente.
23 Igante.	A. B. <i>Ezkontz.</i>
24 Astelehen.	s. Timote.
25 Asteharte.	J. Phaoler kon.
26 Astizken.	s. Polikarpe.
27 Ostegun.	s. Johane Kris.
28 Ostirale.	s. Amadeo.
29 Neskanegun.	s. Franz. Sal.
30 Igante.	s ^a <i>Martina.</i>
31 Astelehen.	s. Petiri Nol.

1 Asteharte.	s. Iñazio.
2 Astizken.	KHANDERALLU
3 Ostegun.	s. Blasi.
4 Ostirale.	s ^a Jana, Val.
5 Neskanegun.	s ^a Agata.
6 Igante.	<i>Setuajesimo.</i>
7 Astelehen.	s. Romual.
8 Asteharte.	s. Johane Mat.
9 Astizken.	s ^a Apolina.
10 Ostegun.	s ^a Eskolaztika.
11 Ostirale.	A. B. Lourdakoa.
12 Neskanegun.	s. Tita.
13 Igante.	<i>Setsajesimo.</i>
14 Astelehen.	s. Valenti.
15 Asteharte.	s. Faosti.
16 Astizken.	s ^a Juliena.
17 Ostegun.	s. Hiji.
18 Ostirale.	s. Flavien.
19 Neskanegun.	s. Konrad.
20 Igante.	<i>Kinkajesimo.</i>
21 Astelehen.	s. Pepein.
22 Asteharte.	J. Petir. Ant. Jart.
23 Astizken.	HAOSTE.
24 Ostegun.	J. MATHIAS, ap.
25 Ostirale.	<i>Elhorr. Khor.</i>
26 Neskanegun.	s ^a Batilda.
27 Igante.	GOROZUM 1 ^a
28 Astelehen.	s. Rufi.



MARTCHOA edo OSTAROA

Egunak luzatzen dira 2 orenez.



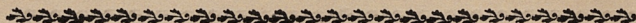
- ⊕ a. o. 8ⁿ, goizanko 9^{or} eta 38^m.
- ⊕ a. l. 15ⁿ, goizanko 7^{or} eta 57^m.
- ⊕ a. b. 22ⁿ, goizanko 8^{or} eta 47^m.
- ⊕ l. l. 30ⁿ goizanko 7^{or} eta 50^m.

APHIRILA edo JORRAILA

Eg. luzatzen dira oren 1 eta erdiz.



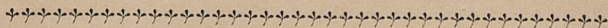
- ⊕ a. o. 6ⁿ, arratsuko 9^{or} eta 29^m.
- ⊕ a. l. 13ⁿ, arrastiriko 2^{or} eta 38^m.
- ⊕ a. b. 20ⁿ, arratsuko 10^{or} eta 30^m.
- ⊕ l. l. 29ⁿ, goizanko 2^{or} eta 14^m.



1 Asteharte.	s. LEON, Baion.	1 Ostirale.	A. B. Dolor.
2 Astiz. <i>IV Tb. B.</i>	s. Zinplize.	2 Neskanegun.	s. Franzes P.
3 Ostegun.	s ^a Kunegonda.	3 Igante.	ERRAMU.
4 Ostir. <i>IV Tb. B.</i>	J. K. Lantza eta Itz.	4 Astelehen.	s. Ambrosi.
5 Nesk. <i>IV Tb. B.</i>	s. Lupercule.	5 Asteharte.	s. Bizente Ferr.
6 Igante.	<i>Gorozum.</i> 2 ^a .	6 Astizken.	s. Sisto.
7 Astelehen.	s. Tomas Akin.	7 Ostegun.	<i>Osteg. Saintu.</i>
8 Asteharte.	s. Johane J.	8 Ostirale.	<i>Ostir. Saintu.</i>
9 Astizken.	s ^a Frantzes.	9 Neskanegun.	<i>Nesk. Saintu.</i>
10 Ostegun.	40 Martirak.	10 Igante.	BAZKO.
11 Ostirale.	<i>Suario Sia.</i>	11 Astelehen.	s. Leon hand.
12 Neskanegun.	s. Greg. haud.	12 Asteharte.	s. Jules.
13 Igante.	<i>Gorozum.</i> 3 ^a	13 Astizken.	s ^a Ermenegild.
14 Astelehen.	s ^a Matilda.	14 Ostegun.	s. Justeñ.
15 Asteharte.	s. Zakaria.	15 Ostirale.	s ^a Anasztazia.
16 Astizken.	s. Ziriaka.	16 Neskanegun	s ^a Grazi.
17 Ostegun.	s. Patrik.	17 Igante. 1.	s. <i>Anizet.</i>
18 Ostirale.	J. Gabriel, ark.	18 Astelehen.	s. Electero.
19 Neskanegun.	s. JUSEF.	19 Asteharte.	s. Leon IX.
20 Igante.	<i>Gorozum.</i> 4 ^a	20 Astizken.	s. Teotimo.
21 Astelehen.	s. Benedit.	21 Ostegun.	s. Anzelmo.
22 Asteharte.	s ^a Kiktruda.	22 Ostirale.	s. Soter eta Kaio.
23 Astizken.	s ^a Pelajia.	23 Neskanegun.	s. Jorji.
24 Ostegun.	s. Agapit.	24 Igante. 2.	s. <i>Zerazi.</i>
25 Ostirale.	A. D. M. ANONTZ.	25 Astelehen.	J. MARK, Eb.
26 Neskanegun.	s. Braolio.	26 Asteharte.	s. Klet & Marz.
27 Igante.	PASIONIA.	27 Astizken.	s. Zerazio.
28 Astelehen.	s. Justein.	28 Ostegun.	J. Phade, K.
29 Asteharte.	s. Pastor.	29 Ostirale.	s. Petiri, m.
30 Astizken.	s. Amadeo.	30 Neskanegun.	s ^a Katalina.
31 Ostegun.	s. Benjameñ.		



USKAL HERRIKO LABORARIER



ARMANAK hounen egilek galthatu deitade erraitez hitz gutitan, zer souhetatzen du-dan laborarier jiten den ourtheke ! Ehi date haien khumitiari ihardestia : laborarier desiratzen dudana da, bere egitekoetan burutan joan ditian orai artekan beno hobeki. Bena hortako zer behar da ? deusere besterik, baizik eta gobernia doietik ari dadin orenen eretzian.

Ukiribatu dut orai beno lehen kartilla tchipibat etan ¹, zer heñetan diren Frantziako egitekoak : 1876 ourthian Frantziako zorra hogeita bat miliartetara helzen zen, gerlak erazi zorrak phakhaturik zirelarik ; orai, 1897 ourthian, badugu hogeita hemeretzu miliartetako zor bat. Budjeta, erran nahi beita despendioen edo joanphiden khountia, ber houla goraturik da ! 1876 koak, bi miliart eta sei ehun miliou despendioentako zaduzkan ; aorthenkoa hirour miliart eta erdiz goiti badoa. Hortarik ehi ikhouston da egitekoak noula hounturik izan diren. Eta ezta mundu orotan nazionerik guk bezain zor handia dianik.

Budjetak markatzen dian diharia nountik idokitzen du goberniak ? Frantziako populiak emaiten du, guk Uskal Herrian goure phartia. Frantzian bada hogeita hamazortzi miliou jente, eta haietan hogeita bost miliou laborari, Laborariak arren haboroenik, eta hatarik jiten bizigarriak oro. Laborariak dutu ogiak ereiten, kabaliak alhatzen, ; harek du bere lanarekin,

1. Kartilla hori dohainik igorrik da galtho egiler orori ; Atharratzerat izkiriba jaon Renaud d'Elissagarayi buruz.

ountsa izertzez udan, eta hoztez negian, Frantziako hountarzunana egiten.

Eta halarik ere, harek du kargia oro sustengatzen. Haren mouzkinak goberniak ahal bezain beste beretzen dutu. Dezagun ikher zer gisaz.

Gobernuko gizounen beren erranetik, laborarien hountarzunek (etchalte eta founts,) errebenioetarik herena phakatzen die, erran nahi beita ehunaren hogeita hamahirour. Hirietako hountarzunek (etche eta founts) ezte phakatzen errebenioetarik, ehunaren hamazazpi baizik, laborarien hountarzunek phakatzen dienaren erdia. Aberats handi, hountarzunak fresgabe saltzen edo erosten ahal diren paperetan dutienek, aldiz, ezte ehunarentako laor baizik phakatzen errebenioetan gañen. Azken hoiek beno zortzietan haboro phakatzen du laborariak. Ezteia hori egiazko behargabia ?

Eta gisa oroz legarrak joiten du laboraria : bi sosen tabaka erosten duzunian, emaiten tuzun hamar zantima hoietan, bada zantimabat tabakarentako, bestebat salzaliaren, eta beste zortziak... goberniarentako. Gatz erosten duzia ber prezioarentako, goberniak beste hainbeste hatzamanen du. Kafia, sukria eta hanitchtto beste gaiza, khario phakatzen tugu, goberniak phetcha handiak ezarten dutialakoz, eta ororen burian goure gain erorten dira, eta guk orok, erostunek, dutugu phakatzen.

Legiak oro jente chehiaren aitzia eginik dira : proba ahal niro noula saltzepenetan phakatzeko diren ehungerrenak tchipitzen diren nouiz ere etche edo lurraren balia handitzen beita : bost ehun liberatoko balia batetan, bada ehun eta hamabi ehunarentako fres ; mila liberako etchaltebaten, ehungerrena heltzen da hogeita sei etara, eta hamar mila liberatarik goiti ezta haboro bi ehungerren baizik fres.

Egunko egunian laborari chehenek phakatzen dutien legar guzietan igorten die errebenioen heren

phartia : zorretan balinbadira, beharko dutie bestalde intresak egin : eta baratuko denarekin beharko dira bere mañatekin (edo familiekin) bizi. Ourthiak nou-lako nahi izanik ere, houn edo gaichto, kargiak berberak baratzen, legarrak salbu : hourak bethi goiti badouatza. Aldiz hiri handietako jaon zounbaitek, etchalte eta lurrik eztienek, eta hetarik hanitch bada atze herrietarik (edo estranjeretik) jinik, *Bourse* deitzen den arakharder etchian populiaren sosak milioukatz hatzamaiten dienek, eztie deusere kasik bere errebenioetarik phakatzen.

Holaz laborariak dira berbera legarrez eta phetchaz leherturik. Zerentako arren hori ? Legiak haien kountra eginik direlako.

Areta eztira elhe eder entzun gabe. Hourak oro kholkoan goititu batie, badukie bizi oundarraren urgaitzarre doia. Eta bozka denboretan ederragorrik entzun eta entzunen die. Bena legarrak bethi gorentzez badouatza, eta laboraria, ooren burian, noula nahika erabilten dutie oraiko gobernazalek.

Lehenago halaber zen hiri handietako langilez : bena orroa ederrik egin die, eta uduri du eztela orai legerik haien althe baizik.

Laborariak ez liroaitekia ber urhatsetik ari ? Bai segur. Hortakoz aski da laborari adichkide houn baten haitatzia, besten berme, herri bakhotchian. Oraiko egunian eztira deusere, izan beharrik, eztut erranen oro, bena zerbait phuru. Behar den heñian izan nahi dira.

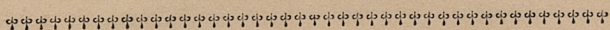
Legarrak nahi dutie bestek bezala phakatu, besten araoian, izari doian ; eta ez orai bezala, aberatsen orde, pharte handienaren egartez.

R. D'ELISSAGARAY.





DAIGUN BOZKAZ.— M. BARTHOU MAOLEN



AZKEN urrietako lehen era bigerren igantetan Baiounak eta Maolek ukhen die M. Barthou ministroaren bisitabaten ouhouria. Egiaren erraiteko, bi deputaturi plazer egiteko jin da umen. Ezi ministroak eztira noula nahika ebil erazten. Egia da ere orano M. Barthou goureaizoko kartiel batetako deputatu dela eta aizo izenian jin ahal izan dela.

Bilkhurabat egin die Baiouna hiri etchian jaon horren ouhouretan. Bena noula Baiounesak ezpeitira Biarnesen hanbat adichkide, hanitchek bere beithan eroaiten zien zerentako biarnes deputatu ministroa joan zen hiri hartara. Ihour ez umen zen haren arrankura. Geroztik jakin die M. Legrand den deputatiak jin erazi ziala erakoutsu nahiz harekin bat dela, indar handibat badiala ministroaren eretzian eta hareganik, zer nahi den jardietz diroala.

Fountsian joan da ministroa Bayonara M. Legrand den hora ezpeitie han gainti tchestatzen, eta bozka hullantzen ari beita, haren kreditaren amiñibat arri-matu nahiz. Baiounes eta miarritzarrek badakikie zer egin behar ordian.

Han batzarre houn egin deie gorri eta gorhallek. Hatik garako ezkaratzian sartziareki, entzun dutie ez hounkijinezko oihiak, bena bestelako, eta huchtiak tar-rapatakaz. Dioie ere tomata egoitchi diela albarot egilek ministroa zen karrochala... Boucau den herriko langile saldo bat ziren han, ez araoz oraiko gobernalez sobera kontentik.

Eman deroien bazkarian M. Barthou mintzatu da. Usatu erranak arrapikatu derizku : « Errepublikatiar gira, nahi ere. Egin dutugun legiak oro,oro,diren ber eduki nahi tugu gobernuko etsai eta erreligionetiarrekin batere nahastekarik gabe.

« Bazeie arren goure legen, lege guzien hounki hartzia. Gu ezgira goure ozkatik ez igitzen, ez igituren, Errepublikak diraieno. Errepublika deno lege hoiek orok irain behar die. Lege hoik eta Errepublikak bat egiten die eta hourak ezin ukha bestia ukhatu gabe. »

Budjetaz ezta batere mintzatu ministroa, ez eta kargulant nonbriaren bethi gorentziaz. Bazukian hatik zer eras hoiekin ! Beste franko elhe erran du hala noula goberniak errelijionia haizu eitzi nahi diala, eta eizten ere ; errespetatendiala, eta holako beste zounbat erasi ! Eniz abusatuko ministroaren erranen gezurtatzen errelijioniaz aiphu. Aitzineko armanaketan erakoutsidut goberniak sustengatzen diala errelijionia, urkhabiak urkhatia sustengatzen dian bezala. Badut beste rik ikhertzeko aldi hountan.))

Oundoko igantian Maolen zen ministroa. Eztakit Maoleren ouhouratzera jin denez : ezi gobernuko etchian sarthu da heltu bezain sarri eta ez batere hiriko etchian, ountsala egin behar zukian bezala. Etzaitzo joan aitziniala, Baionan bezala, albarot egiliak ; bena zounbat nahi jente zen haren helzian etziren batere zentzorditurik ministrobat jiten zelakoz. Zounbaitek oihu : Biba Barthou ! haboroak ichil.

Ziberoutarrek, Baionesek bezala, bere gogoetan eroan die zerentako ministrobat Maolen. Maole ezta hiri handibat, eta « comice agricole » den bat, gaiza aphurregia ministrobaten amurra erazteko. Geroztik jakin dugu orok M. Berdoly goure deputatiak khumitaturik zela, haren sustengatzeko daigun bozkaren hullantziari. Ministroak berak aski erakoutsideiku, hari eskeintu bazkaritik landan egin pheredikian : « Uskal Herriko errepublikatiarrak, ez bozkari berribat, ez aitzinekorik, eztuzie gudiziatuko ; eta nourbait phekatzen balinbada zien botzen galthatzera, hor duzie M. Berdoly. »

Zer orroko ezdutie gorriek enperadoregoa urhentziari « candidature officielle » deitzen zienaren kontre !

Orai aldiz houn edireiten die enperadoregoan hain gaitzi zerena.

Eta ouhouriak egin tu ministroak, daigun bozkan goure kartielian gobiariaren eta harek deputatu gei haitatu dianaren althe gudukatuko direner ! Ministroa jin da bere zerbutchariaren agerian sustengatzera ; merechi zian, ezi bai erran du gobiariak nahi zutian orori, houn ede gaichto : ezta batere arankuratu laborariaren hounetan zirenez, ala ez. Gobiariak nahi zian : arren harek ere, bai erran.

Sustengu horren beharra bazian ere, eta halarik ere eztakit burutan joanen denez oraikoan. Ukhen zian bekhokia bozkatzeko bezperan, holzer lotherazteko paperbat zioana Aita Saintiak haitatu bozkaria zela ! Guti hatzamanik izan dira holako gezurraz ; halere zounbaitek bere buriak enganatzera eitzu dutie, eta majoria tchipi beitzen, ezta handi holako bidez igaran bazen.

Egunko egunian laboraria hobeki eskolaturik da bere egitekoetan, eta ez tie aisa hatzamanen. Bestalde M. Berdoliren kredita tchipitzez badoua : hainbeste hitzaman du eta ez deusere etchekei ! Behin ere ahoa zabaltu dia legar gorentzen kountre ? Ez, eta aldiz be thi bai erran.

Bere herrian berian kountselluko sarthu nahi izan denian zeragitu da ? Nekez igaran da, *azkena*, eta aski zatekian laor edo bostek eman litzen botzak beste giasaz haren kanpo egon erazteko.

Azken bozka phuntian, Maoleko pettoliat batek M. Etcheverry ganik baztertu nahiz kantounadako botzemailiak, izkiribatzen zeren bozkari harek hitzaman ziala berheziki bortietako bakaden eta oihanzañen petik lur hanichkoren elkheraztia, eta etziala deusere jardietsi, Errepublika gobiariaren etsai beitzen. Eta gero aitzina emaiten zian :

« Fabore hoien eta zouin nahi beste lagungouen Errepublika-Gobiariaren ganik ardiesteko, botzemai-

lek orok, behar duzie igorri deputatu Pariserat errepublikano houn eta segur bat, Governiaren adichkidebat, *houra beita mous de Berdoly* zouñek, nahiz etziandeputatu kargiak emaiten dian indarra, hainbeste hounki egin beitu Maoleko arrondissementu orotan ! Eta zer lagungoua ezteiku eginen Deputatu datekianian, kalitate horrek emaiten dutian indarren medioz ? » Ordian erraiten zien ere ahapetik, Uskaldun bakhoitzik etzela haboro soldado joanen, ... erran gabe M. Berdolyren medioz.

M. Berdoly burutan joan zen. Badakigu haren burkhidiak zounbat nahi ezten haboro deputatu, zerbutchu handirik egin diala ohi bezala bere herritarer. Zer egin du M. Berdolyk ? Galtho hari hersatu direner ! Dioienaz bereterbat bazialarik, etzian arraposturik egiten haboroetan *houra* behartzen zien Uskalduner.

Eta khanberan zelarik, zer egin du hounik ! Bethi bai erran governiak erazten zutian despendio izigarrier, eta legar emendioer. Hain zen mutu noun deputatu lagun hanitchekezpeitzien ezaguten, eta eztu behin ere ahoa ireki, behin baizik erraiteko : « *Nous l'espérons bien,* » (ezpeitzen segur pheredikia luche), eta hanitche usu, dioienaz, aharraosi egiteko.

Ziberouko laborariak bethi bakada phakatzen die, nahiz orai bozka hullantziari, erraiten dien aphaltzekoa dela, eta oihanak ere bere zañzalen pian dira bethi, lehen bezain tinki.

Ezagutzen die orai M. Berdoly denarentako. Zounbat nahi ministroak sustengaturik, baduke partida hounbat. Ezi haren burkhidia ezagaturik da ezpere Uskal herrian bena Frantzia guzian, Uskaldun, eta uskaraz nour nahi bezain ountsa mintzo.

Aholku zounbait orai botz emaile epheler bozka phuntian zer aldetarat utzul eztakiener. Botza behar da bethi kountzentziak erraiten dian ber eman ; bena nour berak behar du bere beitha ountsa argitu, bot-

zaren behar bezala emaiteko. Ezpeita zer nahiko lanbat segur bozkatzia.

Botza gaichki emaiten bada, ezta lamatzen ahal. Horri behar da gogoa eman. Nourbaiti ogen egiten dianak, bardintzen ahal du damu egina, eta behar du. Mardallabat erran dianak, badiro houra barreraz, egia hel eraztez gezurra barreiatu eretzetara. Bena noula utzulbotz emaniala ? Egina egin da ; zer hobe erranik, oraikoa joan da, gerokoari gomenda ? Arte hartan gaichkia bere bidian badoa ; izanen dira eginik legiak galgarri herriaren, departamentiaren, Frantziarentako ; eta ez ordu.

Badira ouste dienak, botz eman ala ez eman bardin dela : gaintia da hori. Ezpada emaiten izan behar elukiana deputatu sartzen da. Ezin ukhatzen dena da, bat bederak ororentako egin ahala zor diala ; egin nahi eztianak kontzientzia kargu diala. Eta gaichkia burutan joaiten bada buhurtu faltan, ahal zelarik buhurtzen, falta harena da.

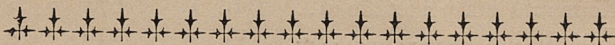
Eman behar da hortan ahalaz zuhurki, egiteko handienetan bezala : galtha, nourk bere burjari, nouri hersa litakian behar balu sorthatu berari edo beraier lizatekian lan handibatez. Holaz botzemailek emanen dutie botzak jakin araoka, behar dian bezala egin khiristi eta herria maite dian batek, ez egiteko gaintirik, ez eta buruzkingoarik. Eta merechituko dutie Jinkoaren lagungoa, Elizaren beneditzioniak eta Herriaren eskerrak.

Botz emailer aholku. — ^{**} Nahi guntuke armanak hountan goure herritarrak aholkatu legiak emaiten deitzen zuzenetan gañen.

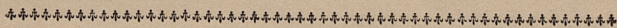
Ourthe guziez, jaon merek herri bakhoitzian, egiten die botz emailen lista. Lista houra berantenik ourtharila hamabostgerrenian herriko eta meriako segretariaren etchen ezariko du. Botz emaile guziek badie lista haren galthatzeko eta ikhousteko zuzena ; badie

ere orok beste botzemailen izenen izkiriba erazteko zuzena, hala noula huts eginik edo behar gabetarik ezaririk direnen ezaba edo khurutcha eraztia. Hartakoz galthobat egin behar da lista oihustatu edo agertu den hamar egunetan. Martcho hilabeteko hogeita hameka gerren egunian jaon merak chuchentzen du lista galtho heltien araou.

Botzemaiteko egunian. — Deputatukako bozkan jaon merak du bureua gidatzen berekin hartzen dutialarik laor kountseller gehienak. Goure adichkiderik ezpada haietan, aholku emanen deregu egun orotan merian egon ditian bat edo beste, ahalaz biga batetan. *Ez zer nahi izanik eitzi ountzia, ez minutabat ere, begietarik galtzera.*



KARGULANTAK ZER KHOSTA DIREN



LANETIK bizi denarentakoezta deuserhogarriagorik noula ikhoustia zounbat lan gutieginez bizi diren kargulant herabesti eta nagi batzu, eta zer diharutze izigarria eroaiten dien ourthe buru bate-tik bestiala. Oro goure bizkarraren gañen bizi diradeguk hazten dutugu eta halere esker tzar eta larderia baizik eztie gouretako.

Eztut horregatik erranen eztela kargulantik behar; bena noulako izan behar diren, eta zounbat, jakitia da oro. Egiazki behar direnak begira, eta jokha nirogogo hounez laoretarik hirour behargabekoak direla.

Munduko nazionetan Frantzesak du legar haboroenik phakatzen; batabeste, bada jentekal ehun eta hogeitabost liberarena abantzu. Kargulanten phakatzeko guk dugu ere haboroenik emaiten. Aizoko nazioniak ikhouston tugularik abalaz kargulantak eta kargiak izari doian etchekiten, goure governia ari da

thai gabe kargulanten eta kargien emendatzen. Noun ere beitugu hamar kargulant, Anglesek badie bat, Aleman, Autrichiano, Belje, Holandes, Italiano eta Españoulek badie laor gorenetik. Eta kargiak khos-ta direlarik jentekal, 6 libera Suisan, 8 lib. ipharalte-ko Amerikan, 10 lib. 33 Angleterran, 11 lib. eterdi Holandan, 14 lib. Autrichan, 15 lib. Beljikan eta Pru-sian, goure herrian khosta dira *hogeita laor* libera.

Houna ministeriokal azkenik eman dutien kargu sarien khountiak :

Atzeko egitekoen ministerioan (Affaires étrangères)			
	8 miliou eta	153 mila libera	
Laborantzakoan	11 »	148 »	» »
Kolonietakoan.....	18 »	484 »	» »
Komerzio eta postetakoan..	116 »	674 »	» »
Finantzetakoan.....	133 »	116 »	» »
Gerlakoan	126 »	928 »	» »
Instrutzionekoan.....	210 »	875 »	» »
Barneko egiteko etakoan (In- térieur).....	39 »	385 »	» »
Jutziziakoan.....	35 »	056 »	» »
Marinakoa.....	39 »	567 »	» »
Lan publikoetakoan.....	37 »	152 »	» »
Ministerioak oro boti...	776 »	538 »	» »
Goure gobernazalenphakiak:			
President, deputatu eta se- nadorek eraikiten die.....	10 »	902 »	» »
Gobernuko kargulante orok boti eraikitendie ...	787 »	440 »	» »

Eztira orano kargulantak oro hor : badirade departamentien khountuko bederatzu mila, hamazei miliou phakaturik direnak ; hiri eta herrien khountuko ehun eta hamazortzi mila, phakaturik beitira botian ehun eta laor miliou.

Eta zaharbidunak (edo erretretatiak)? Hourak bes-talde. Hain ountsa noun kargulanten phakutan *laor*

etan hogeitabost miliou, miliartaz goiti phakutzen
beitugu !

Hainbeste kargulanteki uduri luke ountsa zerbutchaturik izan behar ginantekiala, beste zouin nazione beno hobeki : ezta, aitzitik, nazionerik noun jentia Frantzian beno gaichkiago zerbutchaturik beita.

Kargudun hoietan, zounbat ezta astian egun erdi baten lana egiten eztianik ? Egitekobati buruz ari dira biga, laor, sei, hamar mithil eta naousi... mithil beno hanitchez naousi gehiago. Harat hounat hor dabilza, houñez, zaldiz, karrochaz, edo burduñbidez, edo orano bi errotatako tresnaren gañen, uduri zerbait ari direla.

Parisen nintzarian eskoletan, ezagutu dut Lan publikoetako ministerioan enplegatubat, eta ountsa ezagutu zounbait ourthez harekin ber ostatian janik : eta arren kargulant hora joaiten zen bere lanialat arrastiriko hirour orenetan, eta ministerio hora zerratzen beitzen laor orenetan, tenore hartan etcheat edo kafialat utzulzen zen. Bazen ere egun franko ezpeitzian bere bureuan zankhorik sartzen. Eta phakaturik zen laor mila libera !

Orai ere ezagutzen dut Parisen hiri berreko kargulantbat. Bere denbora eroaiten du tchostaketan edo gasetetan izkiribatzen. Badu zazpi ourthe eztela bere bureuian sarthu, eta bethi bere phakia eraikiten. 1895 ourthia artekan joaiten zen Pariseko meriala phaku haren eraikitera. Geroztik, araoz haren houñen ez sobera higa erazteko, eztie batere amurratzen eta kargulant lagunbatek eroaiten dero phakia bere etchera ! Ezin sinhesteko da, eta halere egia ; bata eta bestia hanitch ountsa ezagutzen dutut.

Zounbat kargulant ezta bazterretan hingatzen, herabesti, zotzik chouritu gabe ? Batak arraintzun, bestiak ihizen : bidez bide, ostatuz ostatu, jan eta edan. Deusere hounik egin gabe zer nahi irabaz... edo chuchenkiago mintzatzeko, irabazi gabe bil, bil... Eta halere, usiegi, beriaz egiteko ez houn : hanitchek hanichtto

zor ; kargudun handienak, gutien oustian, zorrik handienak.

Areta ederki phakaturik dira ! Parisen berian hanko jaon prefetak badutu berrogeita hamar mila libera ourthian ; halaber Parisen den bigerren prefetak « préfet de police », beste edo zouin prefetek hounkitzen du ourthekal, hiriaren araoka hogeï mila liberatarik eta berrogeï etara drano. Den suprefet tcharrenak badutu laor mila eta bost ehun libera. Eta finantzetan badirade kargulant elibat beitie phakutako ehun mila liberatara drano, ezpada ere haboro, eta hetarik bat bada departamentu bakhoitizian ! Ikher bagintza chokhoak oro ederrik ikhous giniro.

Gorago errandugu hainbeste kargulantekin Frantzia dela nazione egiazkoetan gaichkienik zerbutchaturik. Eta orano hanitchetan ari dira nountik legar phakazaliak therritatuko dutien, eta ozkituren.

Houna urhentzeko istoria egiazkobat, Parise ungunetan heltu dena eztu hanitch ourthe. Hartarik ageriko da ezinago klarki, goure kargulantak eztirela goure thipilzeko eta burutik joan erazteko baizik. Etcheko jaon laboraribat egoiten zen gubernuko oihan handibaten bazterttoan. Bethi bakian bizitu zen aizoko oihanzañekin, eta ere hetarik nouizian behin ukhen zian, dihari khostuz erran gabe, zerbait lagungoa eta zerbutchu. Oihanzañ gehienak salzen zian aizoko laborarier milabat zuhaintze lanthare tchipi laor edo bost liberarentako. Errandelako etchejoaon harek erosten zutian ourth'oroz lagunek bezala, eta hirilat bazouenian phakatzen zutian lanthare hourak, errezut baten truku, « receveur des domaines » deitzen dien kargulantari. Diala bi ourthe izan zen usatu bezala bere laor liberen emaitera lantharen gero biltzeko. Bena haodela, kargulantak ezteitzo hartu nahi, erraiten derolarik : « Adichkidia, ene aitzindaribat heben igan duzu orai berri, eta eztizu nahi heben harat orai artekan bezala egin dadin. Nahi dukezunian lanthare,

beharko duzu galthobat egin, hamabi soseko paper baten gañen eta arrapostia uguruki. »

Egiazki ordartio usatu manera chinplegi zen kargulant aitzindariarentako. Houna geroztik noula douatzen egitekoak. Galthoa igor, eta enkestabat egiten die galthazalian gañen jakiteko eia phakutzen ahal dianezen eta phakazale houn denez ; gero galtho papera badoua inspeturra gana. Inspeturak irakourtu ondouan hel erazten du « conservateur » denari ; haren bureuetan egoiten da dozenabat galtho bil artio, edo dozenaka bil artio. Gero galtho hourak oro igorten dutie Laborantzako ministerioalat. (Zerbaitetako baliatu behar da ministerio houra, denaz geroz).

Zounbait denboraren burian, paperak athetu direnian erran ministerioan, ministroak hel eraztentu galthoak, beste paper elibatez bidian loditu direnak (enkesta eta baimen suberte orotarik), Finantzetako bere khidiari.

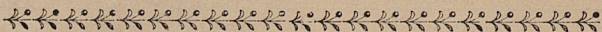
Finantzetako ministerioan egoiten dira guti edo hanitch, eta azkenekoz « receveur général » denari igorten die galthoa eta laor liberaren hartzeko baimena ; gero helzen da « receveur particulier » denaren bureuetara, eta gero legarkariarengana. Kargulant horrek igorten galtho egiler paperttobat erraiten derena behar dutiela phakatu laor liberak, eta fresak bestalde.

Bena noula paperek bidaje hoietan denbora hanitch jaten beitie (sei hilatete Pariseateko joanjina) lanthariak ukheiten ahal dutienan, ezta haboro lanthatzeko haro, eta orai, aiphatu laborariet nahigo dutie bestetan lanthariak erosi.

Horra zer lan aoherretan hingatzen diren usiegi kargulantak. Orok aithortzen die sobera badela. Nour da aski erne izanen daigun khanberako deputatietan gainti horri jatzartzeko : kargulant doia baizik ez begiratzez goberniak eginen du mouzkin eijerrik eta menturaz legarrak aphaltuko. Bena oraiakoak ez tira hortarik ari : kargulantek sobera ountsa laguntzen beitutie bozketan.



DAIGUN JESAITIA



BOZKA hullantziari deputatu gei guziak jiten zaizku erranez behar dela zuhurtze egitekoe-tan, eta berheziki laborariak sustengatu behar direla.

Ezin ukhatia da Errepublika hounen hatsarrian, chouriek, buruzagi zirelarik, phakatu zutiela gerlak erazi zorrak, eta ourthekal, budjeta herenaz oraikoua beno tchipiago zelarik, zerbait mouzkin bazela. Goriak goberniala heltuz geroz besterik da : ez gehiago mouzkinik, budjeta eta zorra gorenturik herenbatez edo nounbait han. Orok badakie, bena houn da arra erraitia, goure oraiko deputatiak usatu elhiak churulu deritzkula bozka aitzinetik :

« Etcheko nausi handi Eskual Herrian naizen bezala, zioan, zuen intresak nereak dire. Hori da erratea laborantzako kestionez arranguratuko naizela gain gaisetik.

« *Zergen gutitzea, laborantzako kargen ttikitzea, mendietan aberen bazkagiaren fagoratzea, bihiaren, ilhearen eta abere prezioak aski altcha eraztea, hori izanen da ene arrangurarik handiena eta guzietarik lehena.* »

Ditzagun ikher goberniak egin edo erazi dutianak laborarien hounetan, eta legarren arhintzeko ; eta M. Berdolyere bere aldetik noula kobratu den goberniaren egintzen eretzian.

M. Meline denak, ministro heltu, eta erraiten zian haren antsia handiena zela laborantcharen hounetan aritzia. Badu hamasei hilabete hori arra erraiten diala.

Bena, oraikoz dakiguna da laborantcha errekalat buruz ari dela, ohi bezala, eta ministroaren elhe ederrak izanegatik. Noulaz besterik zatekian? Atze herrietarik sartzen dira kabale, ilhe, larru, ourin eta gaiza orotarik, aitzineko ourthetan beno hanitchez haboro, eta laborariak behar dutie berek egiten dutienak saldu mouzkin batere gabetarikedogalzetan. (Hurrunchago zerbait erraiten dugu atze herrietarik sartze horietan gañen.)

Haien illusitzeko aiphatu die azken deputatien bilkhuretan, laborari chehek dutien lurretan gañeko legarraren idokitia. Bena ezta holako hitzari sinhes-tekorik. Idokirik ere legarra, nountipaitik bildu beharko dutie harek orai artekan emaiten zutian 25 miliouak, eta beste gisabatez phaka eraziko, nahiz ezteikien erran noula. Eta zer dira 25 miliou horik phartitzen badira laborari chehe guzien artian? Burutik bilhobat berberaren idokitia bezala dateke.

Laborariak bethi danik galthatu die despendio gutiago egin dezan goberniak. Deputatu geiek uduri erazten die gorago ikhousi dugun bezala ber urhatsetik ebiliko direla. Gero, gorriak heltu diren bezain sarri khanberalat, eztira arrankurutzen hitz emanez beren haorzakoro chatharrez beno haboro. Chouriak berbera ari dira laborarien hounetan. Ezin ukhatia da laborantcharen kountra edo galzetan egin legiak gorriek dutiela burutan joan erazi, eta laborantchak ukhen dutian abantallak oro chouriek erazirik direla. Bena noula ezpeitira buruzagi ezte ephantchatu ahal ukhen budjeta ourthekal 50 miliouz gorentziaz. Orano gorentze horregatik hountzen baliz zerbait mouzkinekin! Bena aitzitik, ourthekal bada ehun miliouz goiti sos sarthu beno haboro despendiaturik. Meline denak, zounbat nahi bere buria laborantcharen adichkide edukiten dian, aitzineko ministroek bezala egiten, eta laborariak ourthiaren burian ikhousten du legarka-

riak igorri paperetan aitzinekoan beno zerbait haboro badela phakatzeko. Biba governia !!!

Azken budjeta heltzen zen hirour miliart, hirour ehun eta laor hogeï eta bost miliou etara. Eztutugu aiphatzen oundarreko ehun mila liberak : gaiza arhina dira holako budjetian. Eta chifru hortan eztira ezarririk departamentu eta komunetako despendioak. Governiak nahi zian oustekeriatan sar erazi bazatekiala zounbait ehun miliou mouzkin. Bena ehi senadoretegiko chouri zounbaitek gezurtatu die. Eta fountsian jinphidiak baratuko dira, aitzineko ourthetan bezala joanphiden petik, berrehun miliouz phuru. Utzul-mouzkin eijerra ! Hortan sartzen dira budjetaz kanpo egin diren 87 miliou despendio, governiak phakatu gei dutianak « fonds d'emprunt » diren batzuz ; hala-ber 72 miliou, zorraren arhintzen ourthekal baliatu behar lutukien ehunetarik : ezi governiak eztutu khountatzen ahal 28 miliou baizik. Eta gero badira beste despendio suberte elibat, budjeta hountuz gerroztik eginak.

Egin dutie bost joan outhe hoietako budjet eskazen kountiak, eskazaithortienenak. Aorthenkoari juntatzez orok boti egiten die zazpi ehun eta hogeita hemeretzu miliou. Eta eskaz ez aithortiek emaiten die gutienik bost ehun miliou. Horra hortche berian miliart eta berrehun milioutako zilobat. Goiz edo berant beharko du governiak jesan miliart eterdi zilo horren eta beste tchipi zounbaiten thapatzeko. Berantu die ahalaz eta berantuko ere orano beharbada, bozka joan artekan. Hartaraturik gira noun beitugu 31 miliart zor (hirietakoak gabe,) 38 miliou jente delarik Frantzian ; goure hirour etsaiek boti, aldiz 30 miliart zor badie, hirour erresouma hoietan delarik 110 miliou jente.

Hola noula gorriek bere hitzak etchekitzen dutien : botz galthatzera jiten direnian goratik ari dira, « éco-

nomies, diminution d'impôts » ; budjeta eta legarrak bethi gorentzez badouatza, azkenian.

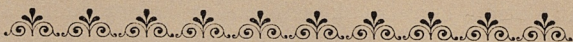
Areta aisa lizate « économies » ederrik egitia. Orai artekan gorriek egin die, egia bada ere, errelijioneko budjetan gañen : beste guzietan halakorik egin balie oraikoz zorrak oro phakhatu rik guntuke, eta elizate orai dutugun legarren erdia ere. Zounbait ourthe hountan zinez herturik da, eta aorthenkoaz aiphu, haren hountzalek nahi zutien halere idoki sei ehun eta bost mila libera. Gehienik tchipitu tie elizen erreparatzeko somak : orobat zeie azkenian elizak eroririk ere. Baziren 18 mila eta bost ehun libera laguntza egiteko aphez zahar eta ezintu kargu gabe zirener. Etzen handi, eta hatik sobera zounbait gorrientako.

Gorago ikhousi dugu zounbat kargulant aohar hazten dian Frantziak : zertako arren ez haietarik begira doia baizik ? Badirade « écoles normales » dcitzen dutienak errejent geientako ; haietarik erdiak badie eskolier bezain beste buruzazi ezpada haboro, eta ountsa khostarik dira goberniari. Zertako ez laor departamentu entako eskola hetarik bat baizik begira ? Zeren-tako orano nahi dutie hanitch herritan serora eskola egiliak igorri ? Eskola katoliko egin dien lekhu hanitzetan, errejent eta errejentsen eskolak kasik hutsik.

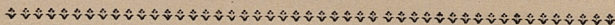
Azken ourthetan gobernuko eskola chehek galdu die 70 mila haor, bestek aldiz haborokin ber denboran bildu 77 mila. Elizate deusere budjetarentako, ezpalira seroren igorte horik hanitch khostarik. Bada orano 8 mila eta 555 eskola seroren eskietan ; haien igortiak 4 milioutako despendiobat eraziko du ourthe kal errejentsen phakietan berian ; eta 69 milioutakobat, ezpada gehiago eskola etche berri eraikiteko. Zer ! ezin hount ourthe ko egitekoak zorretan sarthu gabe eta nahi orano bidegabe diren despendio berri egin ! Hori dela goure gobernazalen erhokeria. Eztukie phaosurik noun ezgutukien bankarro tiala hel erazi ezpadira

arte hountan botz emailiak amiñibat iratzartzen eta khanberatik igorten so hazle gorriak oro.

Bagunuke orano hanitch erraiteko chokoak oro cheheroki ikher bagintza. Hortan baratzen gira ; aski erranik badugu konprenitu nahi diententako. *Zer egin du goure deputatu kharioak, M. Berdolyk gainti hoien ororen bardintzeko ? Deusere : bethi bai erran gobernialk erazi despendioer eta legar berrier.*



ORRIAGA : ARROLANEN HILTZIA



GAIPHERDI da. Errege Karlomano Aoritz-berrin dago bere armadarekin. Zelu ulhunian ezta ageri, ez argizagi, ez izarrik ; hurrunian sugar handi batzuk argitzen die mendiarretan. Frantzesak khantuz ari dira herrian. Altabizkarreko unguruntan azalia egiten die otsoen izigarriko orroek eta holatan Uskaldunek zorrozten dutie bere eztenak eta aizkorak lbañetako harri eta harbotchietan.

Khechu eta erreus, Karlomanok ez tiro loik har : ohe sai hetsetik bereter batek irakourten derio amoriozko khountubat. Hurrunchago Arrolan gaitzak argitzen du bere Durandal ezpata aiphatia, eta Turpin artchebisko hona ari da Jinkoaren Ama saintiaren othoitzen.

« Bereter maitia, dio Karlomano erregiak, zer da gai azko ichiltar zuna haosten dian herots hori ? — Jaona, ihardesten dero beterrak, itchaso a beno zabalago den, Irati oi haneko ostoak ditizu aiziak erabilten. » — « Ah ! haor maitia, heriotziaren dei hadarra uduri dik, eta bihotza lazten zitak. »

Gaia ulhunbelzturik da. Argizagirik ez izarrik ezta ageri zeli etan ; hurrunian sugar handi batzuk argitzen die mendiarretan. Frantzesak lo daode Aoritzberrin ;

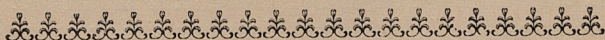
Altabizkarreko ungurunetan otsoak orroaz ari da, eta Uskaldunek zorrozten dutie bere eztenak eta aizkorak Ibañetako harrietan.

« Zer da herots hori? » galthatzen du Karlomanok ; eta bereterrak, loak harturik, ezteio ihardesten. — « Jaona, dio Arrolan gothorak, mendiko hour tourrousta duzu, eta Andresaroko arthaldiaren marrakak. » — « Intziribat uduri dik, » ihardesten du errege trantzesak. — « Hala duzu, Jaona, dio Arrolanek ; herri hounek nigar egiten dizu gutzaz orhitzen denian. »

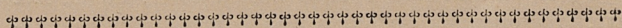
Ekhuru gaitz, Karlomanok ez diro loa bil ; zelu lur-rak argigabe dira ; otsoak orrokoz ari dira Altabizkarren. Uskaldunen ezten eta aizkorek distiatzen die Ibañetako haritzartetan.

« Ah! dio hasperenez Karlomanok, eztiroket loa bil ; suharrak erratzen nai. Zer da herots hori? » Eta Arrolanek, loak uzkurtrik, ezteio ihardesten. « Jaona, dio Turpin honak, othoi ezazu, othoi ezazu enekin, Herots hori Uskaldunen gerla ahairia duzu, eta hao, goure umen handiaren azken eguna... »

Ekhiak argitzen dutu mendiak. Garhaiturik ihesiari emaiten du Karlomanok bere hegats beltz eta kapa gorriarekin. Haorak eta emaztiak jaoziz ari dira boztarioz Ibañetan. Ezta atzerik Uskal-Herrian, eta menditarren oihiak heltzen dira zeliatarano.



LABORANTCHAZ



I. — Uztak 1897^{an}

JUAN den ourthian ogi uzta ederbat balinbazen ez-tikake hullanik ere holakorik erran aorthenkoaz Aldebatik ogitan lur eremu phouskabat gutia-go erein die ; bestetik, ereitzetarik landan haroa lu-

zaz eurizu izanik, ogiak hutsal baratu, eta belhar gai-
chtoek hanitch lekhtan gañia hartu, eta zouin eret-
zetan ezkie eraiki uzta erdirik ere. Laborantchako ga-
setek eman dutie usatu bezala mundu orotako uzten
berri. Frantzian, dioienaz, eraiki die 83 miliou ekto-
litra ogi edo nounbait han. Ezta aspaldiko ourthetan
hao beno tcharragorik izan 1891 kanpo. Ordunko ogi
uzta heltu zen 77 miliou ektolitratara berere. Prefeten
bidez eman chifriak gorago dira, bena armanak hou-
nen irakourzaler erakoutsi dugu eztela sobera fidatze-
korik haiek eman berrietan, eztirelakoz aski hersat-
zen haien emaiteko laborarier.

Noula Frantziako beharrunentako behar beita 120
miliou ektolitraren ungunia, ehi ikhousten da aor-
thenko eskaza herenbat hullan deragiala. Eta ogien
prezioak hañ aphaltzirenak azken ourthian goratu dira
zinez. Beste artikulubat etan erraiten dugu zer phen-
tsatu behar den gorentze horrez, eta noula arrakhar-
derak ari diren prezioen khordoka erazi nahiz. Bena
ezta sobera arrankuratu behar prezioak goratto joa-
nik ere, eta jadanik aphaltuche dira. Ezi bada orano
aitzineko ourtheko ogi oundar frankomenturaz behar-
runiaren bardintzeko doia ; Nord-Amerikak baduke
kanpo igorteko 60 miliou ektolitra, eta daigun ourtha-
rilan, orai bezala uztak balinbadoatza, peko Ameri-
kak eta Australiak badukie ogi soberakin handia. Ez
gutu arren gosiak hilen, eta ogiaren prezioa ezta go-
rago heltuko.

Ogien kalitatia ezta chaz bezain houn, eta phezia
artekobaten petik du. Frantzian bezala Uropako baz-
ter guzietan ogi uzta eskazak egin tie, Autrichan eta
Arrusian salbu, eta beharko die sar erazi atze herrie-
tako ogi guti edo hanitch.

Beste ereitziak ezdutu hain gaichki erabili haroak :
sekale laordenbat gutiago hatik eraiki da Frantzian ;
garagar eta olho bazen eijerki nahiz aitzineko our-

thian beno gutichago, eta artoak orotan kasik eder ziren.

Mahastietako berriak tchar, ardou aiphatientako berheziki ; guneka bazen mahats, bestetan batere. Larrazkenari buruz jin egun ederrek ountsa laguntu tie mahats orano bildu etzutienak.

Uztak Ziberoan.— Azikak gaizki egin ziren 1896^{lan}, larrazkenian denbora bestetan bezala eurizu beitzen, ather arteka, eta lurra hanitch bousti zelarik. Ogiak nekez eta bekhan sorthu, berheziki buztan lur eta hourtokietan. Udak eztutu ere hanitch laguntu ; izan da bethi ubel, eurizu, lanhozu, zohart ihitz edo izar ihitzik batere gabe. Ogia ezta arpatu usatu bezala denbora ez aski althe izanez ; lilian galdu da hanitch eta botia etzen batere aberats ; bihia ez net hazi eta chehe baratu. Laborari zounbaitek eztie uzta usatutik herenbat baizik egin, bestek aphurrago. Bata beste ezta uzta laordenbat baizik. Gaicho laboraria ! Eztu denbora erdiaren ogia beno haboro ; berak dioana, igantez jateko doa.

Arthoak ereñik izan dira lurra ountsa erabili oundoan, eta jorratu ziren haro ederrarekin. Zankhoak handitu eta loditu senthoki ; osto eta thini hanitch eman die. Buriak ere aski lodi eta luze, bena phuntalat bihi chehe edo gabe hanitch bada. Lekhu aphaletan ountsa zorhitu dira ; bena denboraren bethi hotz izanez eta izotz garratzbat eginik urrieta 8^{an} eta ondoko egunetan, bortu eretzetan zorhi eskaz baratu. Horregatik badugu arteko artho uztabat.

Lanhoek eta euriek ogen handi egin die lur sagarrer ; aski larritu gabe, ostoak lanhatu eta eihartu zeitze, eta sagarrak chehe baratu. Berant idoki dutie. Ere lur sagar guti izanda.

Mahatsaren abio thenoreko izotzek hanitch galerazi zien. Baratu zenari egin ahalak egin eritarzuner buhurtzeko, eta halere gaitzak jo beste ourthez beno borthiz-

kiago, haroa hotz eta eurizu izanez araoz. Hountu den aphurra hirotu berouña phuntian eta ez tie egin usatu ardoutik hamargerrena baizik. Langilen indarkak oro, denbora joana, despendioak, denak gal! Ezpeita segurki gocho.

Gaztaña eijerki izan da, nahiz goizik zorhitsu zelakoz eta batetan, mouhourka hanitch destuatu diren. Sagar guti abiatu eta den aphurra nokuzu agitu, erori eta hirotu aski handitugabe.

Belhar hanitch izan da; bena bedaka nekez egin, eta luzaz irañ. Halaber arradall hanitch egin die, bena houn guti sarthu eta hanitch egiteko baratu, denbora ez althe izanez. Bortian ere etzen bazka eskazik: kabalek halere ez tie hoberik ukhen, jan behar ukhen dielakoz boustirik.

Ourthe tcharra arren, gisa oroz: ogi guti, ardourik ez; ilhiak eta kabaliak geroago eta merkiago; legar eta phetchak geroago eta handiago. Eztaiteke luzaz hola irañ, Jinkoak ezipagutu laguntzen.

II. — Ameriketako kabaliak Frantzian.

Nounbait hortche bost ourtheren altia badu peko Amerikak esprabu elibat egin dutiala bere behi eta idi saldouen bizirik ountziz igaran erazteko Frantziarat. Nahiz lehen aldietako igaraitetan goure Amerikanok galtze handirik egin dien kabaliak zeitzelakoz mehatu eta makatu itchasoan gainti joaitian, ez tie gutiago eman hasi lanari, eta houna noun egunko egunian, apendizgoa eginik, chuchenka igorraiten deikien kasik aste oroz Pariseko merkhaturik handieniala mila eta berrehun idi, batere leheneko aldietan bezala Normandiako sorhoetan bazkatu gabe, arakhinialako prest prestak. Bere ountzietan egin deitze kabale bakhoitzari tegi bedera eta hourak kapitonatu, erran nahi beita pharetiak mardoki madolatu, ountziaren ikhara eta

igaitzek haboro ez makatzeko gisan, eta gero han arthoz asia eman.

Halaber eztu aspaldi lehentze heltzen zela Bordelera ountzibat berrehun idiz kargaturik ; eta geroztik ere izan da besterik. Holaz diharia ehun mila liberaka joan eta joaitenda Frantziatik, hounat ez haboro utzultzeko.

Ihourkerek asmatuko etzutian atzetik kabalejite hoiek Frantziako kabaliak merkaerazi dutu ; horregatik eztie Pariseko jentek net ezagutu kabalia frankatu dela, ez aragia merkatu, bena bai kabale hazlek ouste beitzien azken ourthe hoietako kabale hertzetik landan diharu ejerrik eraikiko ziela.

Uduripen ororen araoera, Amerikak aitzina emanen du bere kabale saldo izigarrien itchasoaz Frantziarat igortiarri, hain ountsa burutan joan denaz geroz azken iseiietan ; eta sarri ezateke Parisen eta beste Frantziako hiri handienetan Ameriketako idi baizik jateko. Hola joanez egitekoak etzaiku gouri deus baratuko baizik eta arruina eta miseria.

Ez ouste ukhen goure herriko kabaledunak deusetan ere bardintzen ahal diala itchasoaz bestaldeko kabaleduna, eta hori hanitch arrazouegatik. Heben laor edo bost ourtheren geñhia khostatzen zaiku idibat arakhinialako houn ezteno. Haienak aldiz sortzen eta bizitzen kanpo zabalian, sekula hegatzpian izan gabe, sekula belhar idor mouchia jan gabe ; erran daiteke kasik deusere khosta gabe hanko naousi irousari. Ulhain batek, zamarian gañen zortzi edo hamar mila burutarano begirutzen dutu, eta zer da haien begiraria? « Gaucho » deitzen dien gizounbat, erdi basa, lehen heltiarekin ezkontzen den bat eta halaber deseskontzen. Bera bezala emazia haren oundotik badabila zaldiz, haor trochan sokaz estekirik. Basa jente hoiek, indiano eta españouletarik jiten direnak, bi nazione hoien bizioak bildu dutie, deus begiratu gabe haiek dutien houn unetarik.

Erran gabe doua, holako kabale zainbat guti khos-

tatzen dela naousiari, eta gutiago behar bada kabale saldo haien bazka eta lurren legarra. Holaz amerikano hazlek nahi dien bezainbeste kabale haz diroie, eta Frantzian sar eraz, guk beno merkiago saltzeko. Ehi Parisek behar dian aragia eman ahalko die ere geroal-
lat, erran nahi beita, bost edo sei ehun mila idi our-
thekal, horrek eginen beitu laor ehun miliouren ungu-
ria goure mouzkinetarik joanen direnak Amerikalat,
han miliounaide judio zounbaiten hobeki aberasteko.

Etza enthelegia hanitchirekirik ukhen behar ikhous-
teko Frantziako hazlia, ala handi ala chehe, eztela
tematuren partida egitera hain merke kabalia salzen
ahal diener, eta ordian, emeki emeki, herriko kabale
hazia hertuko da sekula ihourk ere ikhousi eztiangisan.
Hortarik landan ikhousiko tugu uztak tchipitzen
eztatekialakoz gorotzik egin ahalko, eta ordian dateke
osoki goure eta aiterriaren aorritzia.

Parisek eta hiri handiek jaten dien aragiaren for-
nirtzia atzeherriak, hori da mene (edo lanjer) ondorio
garratzak daduzkanbat. Ezi Ameriketean gaizak oro
lekhubatetara athetzen dutie, hantik salgiala botat-
zeko. Parise holako salzalebaten pheskizan ountza
dateke : merkaturen eta kharioturen dero kabalia eta
aragia plazer dukian bezala, eta gosia ere ezariren
phiska ala lotzen zeikonian. Zer eginen du hirour
miliou jente dian Parise bezalako hiribatek aragi fres-
kik gabe ? Egia bada ere, gosia beno lehen, jin eraz
lirouala aragi ountzietan tinkaturik edo kharoaren me-
dioz fresk begirutzen denetik. Eta azken hao, arakhi-
nak berri ehoa bezain fresk uduri du. Anglaterran
nihaoren begiz ikhousi dut merkhatietan holako ara-
gi, ezpeinian segur fresketik berhezi ahalko jakin
ezpanu.

Zer nahi den, boullta horri aitzina emaiten badie
Amerikanoek, neke date haien buhurtzia ; ezi denbora
behar da kabaliaren populkatzeko. Eta gero Parise
eta hiri handietako praktikaren galziak, eta horreki

miliouak ehuntakaz ourthoroz kanpo joaitiak, eraziren die hedadura handitako zorgaitzbat, Frantzia bazter orotan egariko duguna. Horra zertara goatzan ezpada gobernia behar den chedetik ari, mehatchatzen gutian aorritziaren irazitako.

Eztira behi eta idiak berere hola sartzen goure herrian phetcha doiik phakatu gabe. Zerk erazi du azken bedatsiaz geroz chahu ourde eta cherrien prezioen erortia? Sarri hobe dateke bakhoitzik ez haztia, etcheke doia baizik. Hortaraturik bagira, ezta batere sobera hazten zelakoz, zounbaitek sinhets erazi nahi lukien bezala, bena sobera sartzen delakoz atze herrietarik Frantzialat, edo bizirik, edo hilik, fresk edo gaziturik. Halere arakhinek hiri handietan ezutue prezioak net tchipitu. Bena badakigu bethi hola egi-tia usatu diela.

Geroko harrigarri dena da hanitch laborarik eizten badie ourde haztia, bertan atze herrietako pheskizan giratekiala, eta hanko hazliak lehiatuko direla prezioen gorentzera. 1895^{an} dira izigarritan goratu atzetik ourde eta cherrien sartziak. Anglaterratik jin da 2,500 ourde, Holandatik 16,788, Españatik 38,241, Algeriatik 3,125 eta beste herrietarik 4,797 (oro boti heltzen da khountia 65 mila ourdez goiti); cherri sarthu da Españatik 14 mila eterdi; beste herrietarik 14 mila hullen. Ezpeitzien behin ere segur ikhousi holako saldorik doanan gainti igaraiten. Chifru horik ezin ukhataiak, eta Komerzioko ministroak berak ezagut erazirik. *Azken ourtheko lehen bost hilabetetan* sarthu ziren *berrogeita hirour mila* eta zounbait ourde eta *zortzi mila hirour ehun* cherri, 1894^{an}, ber hilabetetan etzelarik sarthu 6,000 ourde eta 822 cherri baizik. *Berrogeita zazpi mila* 4 ehun eta 43 *ourde* aldebatetik, *bestetik zazpi mila* 4 ehun eta 88 *cherri haboro!* Geroago eta hanitchez haboroago. Ourde haragiaren eta ourinaren khountiak egin bagintza haietan ere zer gorentziak! *Ber hilabetetako* chifriak horik direla:

1896^{an} sarthu da 1894^{an} beno haboro, 973 mila kilo ourde aragi fresk, miliou eta 627 mila kilo aragi gazi-
tu eta ourdazpi, 7 miliou eta 228 mila kilo ourin.

Ezta handi arren ourde eta cherrien prezioak hain aphalturik badira. Eta zer egin du laborantcha hain maite dian M. Méline ministroak gaitz hori buhurtze-ko? Deusere...

Aipha dezadan orano bazterrialat eitzi gabe beste kabale prezioen aphal erazlebat. Lehenago arakhinek hartzen zien bere mouzkina Frantzia behere hortan deitzen dien bostgerren phezan. Horrek emaiten zian Pariseko prezioan, 500 kilotako idibatentako :

Ganza 35 kilo..... 21 libera.

Larria..... . 37 —

Oundarrak (ikhouska) 14 —

72 libera orotan. Bena orai ganz eta larriak atze herrietarik Frantzian sartzen beitira phetcharik gabe, leheneko prezioak aphal erazi dutu eta arakhinak bostgerren phezatik eztu haboro idokiten 51 libera eta 17 sos baizik, hogeit libera eta hirour sos gutiago. Bena ezpeitu holako galtzerik egin nahi, hazliak egari behar du nahi edo ez, eta haboro ere. Ezi arakhinak hazliari phakatzen deitzo 500 kilotako idibaten 250 aragikiloak bi sos gutiago bakhoitza : halaz 20 libera eta 3 sosen bardintzeko bilzen dutu 25 libera.

Beste hanitch gaizarentako bardin.

Hitz bat orano Ameriketako zamariez. Amerika, idietzaz bestalde, hasizaiku igorten zamari eta zamari. Bena noula han kabaliak hanitch merke beitira eta ezpeitie Frantzian sartzian hogeita hamar libera baizik phakatzen sargia sari, ehi ikhousten da sarri goure herrian zaldi haztiak eztukiala ourde haztiak beno haboro balio. 1888^{an} saltzen gunian atze herrietarat 25 mila zamari hetan erosten gunian beno haboro; 1895^a erosi dugu 15 mila zamari saldu dugun beno haboro.

Calvados departamentuko deputatu chouri batek khanberan erakourtu gei du legegei bat, gainti horik

oro bardintuko dutiana. Jinkoak detsala burutan joan dadin. Ezietugu sobera esparantcha ezari behar goure oraiko M. Méline ministroan. Eztu aldatzerik nahi douanako prezioetan, eta eztaki elhe houn baizik emaiten laborarier. Bena azkenekoz laborariak asecherik dira goberniak thai gabe churulatzen deitzen elhe hounez.

III. — Ogiaren prezioa.

Erran zaharbat da batzien hounetan dena besten gaitzetan dela. Eta goure Ziberoan laborari haboroek nahiago badie ogia merke phakatu, ogi hanitch egiten den eretzetan nahiago lukie khario saldu. Ber eretze haietan houn zaie kabalen ahalaz merke erostia ; aldiz kabale hanitch hazten den kartieletan nahi dutie saldu ahal bezain handiko irabaziarekin. Hortarik nour berak eskolatu behar du eta gogouan ountsa hartu gaiza orotako badela doi den sari edo prezioibat, eta ahalaz eztela hartarik jalkhi behar. Erran daite eztela nazionebat aberats eta ountsa bere egitekoetan, egiteko hourak ezpadutu doi haren arao bardintzen, ezpadira merkhatietako prezioak edo koursak khanbio handirik gabe eta erosliak eta salzaliak ezpadie segurtamena arrakhardergoak ezdutiala bere tratietan joko.

Jokulari eta arrakharderrak sarthu direnaz geroz ezinago barna goure merkhatu orotan, erran daite eztirela egitekoak doietik bardintzen ahal. Hortik jiten dira bat batetan eta zinez koursen khanbiatziak, hain menegarri direnak laborantcharentako.

Lehenago etzen holakorik ; haroa noulako zen eta prezioak bardintsu. Ogiak balio zian bethi libera bat edo biga uda hatsarrian, uztak hountu berri zirenian beno. Bekhan agitzen zen liferentzia handiagobat. Halaber beste bihi subertentako. Kabaliak bethi prezio bardintsietan saltzen ziren, eta ourthebatetik bestiala etzen khanbio handirik. Etzien laborariek

beste erriskik, haro gaitzek edo uzurritek eraz zirokiena baizik.

Horik oro khanbiaturik ; ezta haboro segidarik egitekoetan, eta beharrunetan dena bortchatu dake erdietan bere bihi edo kabalen saltzera prezio aphaletan, eta arrakharderek dutie prezioen gorentziak eta aphaltziak eraziko berentako irabazi handi batzien segurtatzeko. Ezta haboro aski bizitzia, aberastu behar da eta bertan. Halaz ikhouston dutugu hiri handietan eta berheziki Parisen judio hanitch eta hanitch Prusiatik jin zirenak philda tcharrian, zaragollak zilo, diala berrogeibat ourthe eta gutiago, hourak ikhouston tugu orai, karrochetan paseiun, gizenik, eta palazio ederrenetan.

Gaitza ezinago handi da ; goberniak ezaba eraz liro nahi balu, bena goure gobernazaliak judioen eskupian dira eta eztira phekhatuko haier jatzartzera. Areta bada legiak arrakhardergoaren kontre ! Aitzina eman balitze, bertan aiphatu judio hourak eta haien itzalian gordatzen diren khiristi arrakharderrak presountegietan lirate. Ezgira orano hortan.

Hori erran eta dugun ikhous noula erazirik izan diren ogi prezioetako azken khandioak.

Aldebatik bada ogi eskaz handibat aorthenko uzte-tan ; bestaldetik eta gehienik arakharderrek zerbat abantalla zien gorentze hortan. Hourak gabe araoz ogiaren prezioa gorentuko zen, bena emeki emeki eta ez hola batbatetan. Bethi danik ogi zaharrak hertzen ari zirenian eta ogi berriak saltzen etzireno, berheziki uztak aorthen bezala utchura tcharrekoak zirenian, prezioak goiti bazoatzen.

Azken ourthian, uzta artekobat beno tchipiago izan behar zela uduri zialarik ogia saltzen zen Parisen, agorrila 19^{an}, 18 libera 85, Anglaterran Californiako ogia 14 lib. 75 saltzen zelarik. Ountsala eta doanako dretchoa zazpi libera zelarik, saldu behar zukien ogia Parisen 25 libera 70 prezioan.

Aorthen agorriila 19^{an} Parisen ogia heltzen zen 30 liberatara, Londresen balio zialarik 20 libera 50, erran nahi beita Frantziako prezioa chuchen izan baliz, etzela izanen 27 lib. 50 baizik. Aldi hountan Frantzian ogi sarerazliak irabazdiro 2 libera kintalekal.

Ogi berriak agorrilan etziren orano net houn saltzeko : uztak urhentzen ari, joitiak zounbait lekhutan baizik ez hasirik, eta etziren eiheretako aski idor ; segur laborariak etzien orano hanitch saltzeko eta ukhen balie, eta Parisen saldu nahi ukhen balutie zutienak, errefusaturik izanen ziren, ez orano aski hounez.

Arrakharderak ziren arren berak ari saltzen edo erosten, usian behin ere izan etzen ogitik. Bena noula orai berri « acquits à caution » direnethermaña hullanturik edo llaburturik izan beita, prezioak gora erazi tie zinez eta batian esparantchareki hiri handietako langilek marraka ederrik eginen ziela jateko ogiaren khariotzian gañen, eta halaz goberniak, lotsaturik, idokiren ziala zazpi liberatako sar dretchoa. Ez tira burutan joan, eta jadanik prezioak aphaltucherik dira.

Egia behar da erran ere Pariseko « Bourse de Commerce » denian eman prezioak, prezio izunak zirela. Ezi ogi hanitch egiten dien kartieletan ogia saltzen zen 26 libera kintalia eta nekez orano, Pariseko prezioak ber eguneko helzen zirenian 29 libera eterditara. Ezdutugia azken egun hoietan ikhousi, bihia khanbiatzen etzelarik, irinaren prezioak gorentzen 10 liberaz, eta bi egunen burian, 10 liberaz aphaltzen ?

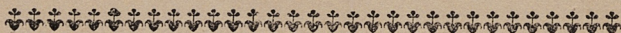
Eta orai zouin da bihiaren prezio *doia* ? Hanitch ogi egiten dien eretzetan langiliak Uskal Herrian beno kharioago dira eta legarrak ere araoka handichago. Bestalde 30 liberatako prezioa kintalekal, goratto balin bada ezta gainti handitakoa. Prezio hori gaichki hartzen dienek ahazten die diala hoge ourthe arteko

prezio bat zela, Parisen ja, eta eskaz ourthetan 40 liberatara drano heltu dela.

Dugun urhentu gabe zerbait jateko ogiaren prezioaz. Orok dakiena da okhinek goratzen balinbadie ogiaren prezioa, bihia goiti badoenian, eztiela araoka aphaizen behera douenian.

Erra tugunetarik ageri da ogiaren oraiko prezioak eztiela deusere gainti. Laor etan hogeitourthe hountan izanden preziorik gor ena da liberabat eta bost sos bikilo rentako. 1817^{an} zer. Galtha Maoletar zaharrer zer arrabaska izan zen ourthe hartan Maole gañian hala ungunetan. Geroko ourthetan erori zen hamalaor sos etara ; 1865 eta 1869 artian heltu zen gorenetik liberabatetara, prezioa aphaena hamalaor sos izan zelarik ; 1871 eta 1882 en artian bethi hamazei hamazazpi sos khostatu dira bikiloak Oraiko prezioa holako uzta eskaz batetarik landan izan den merkena da. Ezta arren arrankura handirik ukheiteko ogiaren prezioangañen.

Eztut haregatik erranen ezlirokiela okhinek ogia sal merkechago, hiri handietan bederen, bena luzegi lizate horren cheheroki erakoustia.



ERASI EDO ISTORIA

BEHIN, basabaster batetako herribatetara joanik zen Jaon aphezkupia konfirmankaren egiteko. Janartoraren etchen bazkaltu behar beitzian, mera eta ajointa khumit ziren. Mera hori zen laboraribat chapelduneki bere bizia higatu etziana ; eta etzen batere trebe jaonen artian usatzen diren maneretan. Eztakit ere bazakianez othian sardachkaren erabilten.

Ajointa bestelako gizoun zen : hiri handietan mentez egonik ikhasi zian mundian bizitzen. Noula mera gazoak ezagutzen beitzian bere buria, ajointari erran

zeron : « To, agitzen bazait mahañian zerbait moldegaizkeriaren egitia, zankhoaz ihourk ikhousi gabe emanen deitadak phousakobat geldi nadin. » Bazkai-teko tenoria jin, eta mahañian jarri ziren, mera aphez-kupiareren aldeskunian, ajointa bestaldian. Zopa eta haragia jan ondoan, ekharri beitzien mahañaren erdiala salsabat chit urrin hounekoa, jaon merak, ogi bouzibat harturik, etchen eginen zian bezala, salsan sar, eta ousoukiz ari zaio Ahalketurik ajointak igorten derio zankhoaz ostikata uduri phousakobat. Bena oustez merari ari zen ostikataz, aphezcupiareren zankhoa jozian. Jaon aphezcupiak berhala asmatu zian zeren-tako zen ostikata hora, eta ajointati buruz utzulirik, erran zeron erritto batekin : « Bena jaon ajointa, segur eztudala holako lanik egiten ».

*
**

Barberakoro eroan ondoan, aberats zikhoizbat hiltzera zoen, eta azkenian, ikhoustez etzela hoberik, aphezari hersatu zen. Kobesazaliak erraitzen dero behar dutiala gaichki bildu hountarzunak utzuli, bestela ezterola absoluzionerik emaiten ahal. Eriak, khountzentziaren phaosutan ezarteko, beitzutian bere diharu hanitcharen artian milabat lus behargabez bildurik, deitzen du bereterra eta emaiten deitzo (zounbat nahi gogoz gainti), mila lusak, utzultzeko haietan zuzen ziener. Bereterra abiatudenetik berhala, eriak deitzen du gibel eta erraiten dero : « Bederen, ene adichkidia, eztitzatzula diharu horik eman ni osoki hilik ikhous artio ».

*
**

Egun batez, laboraribat joan zen prozeskan aritzeko, bere abokatiari buruz, aholku galthoz. Zuzenak ountsa ikher, eta abokatiak derraio : « Zoure egitekoa houn duzu, segur, eta harez bermatzen nuzu ». Labo-

rariak kounsulta phakatzen dero abokatiari, eta erraiten : « Jaona, orai phakaturik zirenaz geroz, erradazu egiazki ene aozikako (prozes) egitekoa, orano ere hain houn edukitzen duzunez. »

*
* *

Paobe khantuko bideberribatetan, neskatila gaztebat asto baten ondouan bazouen zalhe zalhia. Bidian paseiun ari zen jaon bati neskatila eijer uduriturik, galthatzen dero nounko den : « Ganeko nuzu, Jaona, » bestiak arrapostu. — « Bena ordian behar duzu eza gutzen duzun Nikolasen alhaba? Egin ezadazu plazera bi pot hoiien hari eramaiteko. » Eta abiatzen zaio bi poten egitera. Neskatila buhurtzen, ihardesten dero-larik : « Hainbeste lehia duzunaz gañian, egitzu bi potak ene astoari ; segur nuzu horrek eroanen derit-zula nik beno bertanago, douen urhatsian. »

*
* *

Gizoun gaztebat ezkontzeko phuntian joaiten da erretora gana kobesioneko paperaren galthoz. Erretorak entzun oundouan emaiten dero galthatu papera. Mouthikoak bazian duda gabe kobesionen gañen orano zerbait arrankura ; ezi erraiten dero jaon erretorari : « Bena jaona, eztakit ountsa kobesatu othe nizanez : ezteitazu batere penitentziarik eman. » Erritto batekin ihardetsi erretorak : « Eta, adichkidia, ezteitadazia erran ezkontzekotan zirela ? »



MAIATZA edo EPHAILA

Eg. luzatzen dira oren eta laordenez



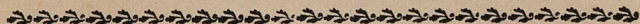
- Ⓐ a. o. 6ⁿ, goizanko 9^r eta 43^{min}
- Ⓑ a. l. 12ⁿ, arratseko 9^{or} eta 45^{min}
- Ⓒ a. b. 20ⁿ, arrastiriko oren eta 8^{min}
- Ⓓ l. l. 28ⁿ, arrasuriko 5^{or} eta 28^{min}

ARRAMAIATZA edo BAGILA

Eg. luz. dira oren eta 1/4, 22^a drano.



- Ⓐ a. o. 4ⁿ, arrastiriko 20^r eta 21^{min}
- Ⓑ a. l. 11ⁿ, goizanko 6^{or} eta 13^{min}
- Ⓒ a. b. 19ⁿ, goizanko 40^r eta 29^{min}
- Ⓓ l. l. 27ⁿ, goizanko 5^{or} eta 3^{min}



- 1 **Igante.** 3. J. Filipe et. Jak. Ap.
- 2 Astelehen. s. Atanasi.
- 3 Asteharte. D^a Khurutze.
- 4 Astizken. s^a Monika.
- 5 Ostegun. s. Pio V.
- 6 Ostirale. J. Johane, Eb. B. L.
- 7 Neskanegun. s. Stanizlaz.
- 8 **Igante.** 4. J. Migel. agert.
- 9 Astelehen. s. Gregori, Na.
- 10 Asteharte. s. Antonein.
- 11 Astizken. s. Oriens.
- 12 O tegun. s. Nere eta Akil.
- 13 Ostirale. s. Jenio.
- 14 Neskanegun. Johane Salad.
- 15 **Igante.** 5. s. Eutrope.
- 16 Astelehen. Errogaizoniak
- 17 Asteharte. s. Paskal.
- 18 Astizken. s. Venanzio.
- 19 Ostegun. SALBATORE
- 20 Ostirale. s. Bernardeñ.
- 21 Neskanegun. s. Petiri Zel.
- 22 **Igante.** s^a Kiteria.
- 23 Astelehen. s. Ubalde.
- 24 Asteharte. A. B. Lagunt.
- 25 Astizken. s. Gregori VII.
- 26 Ostegun. s. Filipe Neri.
- 27 Ostirale. s^a M. Mad. P.
- 28 Neskanegun. s. Agosti.
- 29 **Igante.** PENTEKOSTE.
- 30 Astelehen. s. Felis.
- 31 Asteharte. s^a Anjela.

- 1 Astiz. IVth. B. s. Kler.
- 2 Ostegun. s. Potein.
- 3 Ostir. IVth. B. s^a Klotilda.
- 4 Nesk. IVth. B. s. Frantzés K.
- 5 **Igante.** 1. TRINITATE.
- 6 Astelehen. s. Norbert.
- 7 Asteharte. s. Majan.
- 8 Astizken. s. Medart.
- 9 Ostegun. BESTABERRI.
- 10 Ostirale. s^a Margarita.
- 11 Neskanegun. J. BARNABE, ap.
- 12 **Igante.** 2. s. Johane F.
- 13 Astelehen. s. Antoni, Pad.
- 14 Asteharte. s. Basila.
- 15 Astizken. s^a Jermena.
- 16 Ostegun. s. Franzas R.
- 17 Ostirale. J. BIHOTZ SAK.
- 18 Neskanegun. s^a Marina.
- 19 **Igante.** 3. s. Jervasi eta Prot.
- 20 Astelehen. s^a Juliena Falk.
- 21 Asteharte. s. Louis Gonz.
- 22 Astizken. s. Paoleñ.
- 23 Ostegun. s. Eusebio.
- 24 Ostirale. J. JOHANE BA.
- 25 Neskanegun. s^a Eurosia.
- 26 **Igante.** 4. s. Johane eta Paule.
- 27 Astelehen. s. Prosper.
- 28 Asteharte. s. Irene.
- 29 Astizken. J. Petir. eta P.
- 30 Ostegun. J. Phaoleren orh.



UZTAILA

Egunak llaburtzen dira oren 1ez.



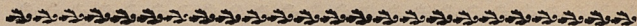
- Ⓐ a. o. 3ⁿ, arratseko 9^{or} eta 41^m.
 Ⓑ a. l. 10ⁿ, arrastiriko 4^{or} eta 52^m.
 Ⓒ a. b. 18ⁿ, arratseko 7^{or} eta 56^m.
 Ⓓ l. l. 26ⁿ, arrastiriko oren eta 49^m.

AGORRILA

Egunak llaburtzen dira oren 1 1/2



- Ⓐ a. o 2ⁿ, goizanko 3^{or} eta 38^m.
 Ⓑ a. l. 19ⁿ, goizanko 6^{or} eta 22^m.
 Ⓒ a. b. 17ⁿ, goizanko 10^{or} eta 43^m.
 Ⓓ l. l. 24ⁿ, arratseko 8^{or} eta 41^m.
 Ⓔ a. o. 31ⁿ, arrastiriko or bakoitziari.



1 Ostirale.	s. Tierr.	1 Astelehen.	J. Petiri katiel.
2 Neskanegun.	A. B. BizITAZ.	2 Asteharte.	s. Alfonso, Lig.
3 Igante. 5.	J. K. Odol Prez.	3 Astizken.	J. Ezteber. edir.
4 Astelehen.	s. Léon II.	4 Ostegun.	s. Dominiche.
5 Asteharte.	s. Zirile eta Met.	5 Ostirale.	A. B. Elhur.
6 Astizken.	s. Trankile.	6 Neskanegun.	J. K. Transfig.
7 Ostegun.	s. Marzial.	7 Igante. 10.	s. <i>Kajetan</i> .
8 Ostirale.	sa Beronika	8 Astelehen.	s. Ziriako.
9 Neskanegun.	sa Elisabet, P.	9 Asteharte.	s. Jermeñ.
10 Igante. 6.	<i>Zazpi anaie m.</i>	10 Astizken.	s. Laorentz, m.
11 Astelehen.	s. Pio.	11 Ostegun.	s. Tiburze.
12 Asteharte.	s. Johane G.	12 Ostirale.	sa Klara.
13 Astizken.	s. Anaklet.	13 Neskanegun.	sa Radegonda.
14 Ostegun.	s. Bonaventura.	14 Igante. 11.	s. <i>Eusebi</i> .
15 Ostirale.	s. Johane Maj.	15 Astelehen.	A. D. M. ZELIALAT.
16 Neskanegun.	A. D. M. KARM.	16 Asteharte.	s. Rok.
17 Igante. 7.	s. <i>Aletsis</i> .	17 Astizken.	sa Emilia.
18 Astelehen.	s. Kamille.	18 Ostegun.	sa El-na.
19 Asteharte.	s. Bizente Paolo.	19 Ostirale.	sa Filomena.
20 Astizken.	s. Filibert.	20 Neskanegun.	s. Bernat.
21 Ostegun.	sa Pratseda.	21 Igante. 12.	s. <i>Julien</i> Lesk.
22 Ostirale.	sa M. Madalena	22 Astelehen.	s. Ipolita.
23 Neskanegun.	s. Apolinari.	23 Asteharte.	s. Filipe Ben.
24 Igante. 8.	s. <i>Henrik</i> .	24 Astizken.	J. BARTOL., ap.
25 Astelehen.	J. JAKOBE, ap.	25 Ostegun.	s. Louis, erreg.
26 Asteharte.	sa Aña.	26 Ostirale	s. Filibert.
27 Astizken.	s. Galatori.	27 Neskanegun.	s. Jusef. Kal.
28 Ostegun.	s. Nazari eta Zelze.	28 Igante. 13.	A. B. <i>Bihotz</i> .
29 Ostirale.	sa Marta.	29 Astelehen.	J. Joh. Lephom.
30 Neskanegun.	s. Abdon.	30 Asteharte.	sa Rosa, Lima.
31 Igante. 9.	S. <i>Maazio Loiola</i>	31 Astizken.	s. Remoun N.



BURUILA edo SETEMER

Eg. llaburtzen dira or. 1 eta 3/4 ez.



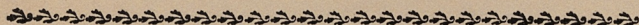
- ☪ a. l. 7ⁿ, arratseko 11 or^{an}.
 ● a. b. 16ⁿ, gaiherdi eta 19^{min}.
 ☽ l. l. 23ⁿ, goizanko 2^{or} eta 49^{min}.
 ⊕ a. o. 29ⁿ, arratseko 11 or eta 20^{min}.

URRIETA

Eg. llaburtzen dira cren 1 eta erdiz.



- ☪ a. l. 7ⁿ, arratseko 6^{or} eta 14^{min}.
 ● a. b. 15ⁿ, eguerdieta 47^{min}.
 ☽ l. l. 22ⁿ, goizanko 9^{or} eta 18^{min}.
 ⊕ a. o. 29ⁿ, eguerdi eta 27^{min}.



1 Ostegun.	s. Bizente, ap. m.	1 Neskanegun.	s. Remi.
2 Ostirale.	s. Eztebe, erreg	2 Igante. 18.	ARRUSARIOA
3 Neskanegun.	s. Lizier.	3 Astelehen.	Ainguru beg.
4 Igante. 14.	<i>sa Franzesa Ch.</i>	4 Asteharte.	s. Frantzes, As.
5 Astelehen.	s. Laorenz J.	5 Astizken.	s. Venzeslaz.
6 Asteharte.	s. Onesiforo.	6 Ostegun.	s. Bruno.
7 Astizken.	s. Zebero.	7 Ostirale.	s. Fide.
8 Ostegun.	A. B. SORTZIA.	8 Neskanegun.	<i>sa</i> Birjita.
9 Ostirale.	s. Omer.	9 Igante. 19	<i>A. B. Amatarz.</i>
10 Neskanegun.	s. Nikolas.	10 Astelehen.	s. Frantzes B.
11 Igante. 15.	<i>A. B. Izen Saint.</i>	11 Asteharte.	<i>sa</i> Sabina.
12 Astelehen.	s. Gi.	12 Astizken.	<i>sa</i> Daonina.
13 Asteharte.	<i>sa</i> Ujenia.	13 Ostegun.	s. Edoart.
14 Astizken.	<i>D^{na}</i> Khurutze.	14 Ostirale.	s. Kalista.
15 Ostegun.	s. Nikomede.	15 Neskanegun.	<i>sa</i> Teresa.
16 Ostirale.	s. Ziprien.	16 Igante. 20	<i>A. B. Garbitarz</i>
17 Neskanegun.	s. Franz. Zaor.	17 Astelehen.	<i>sa</i> Edvije.
18 Igante. 16.	<i>A. B. Dolor.</i>	18 Asteharte.	J. LUK, Eb.
19 Astelehen.	s. Janvier.	19 Astizken.	s. <i>Grat.</i> Olor.
20 Asteharte.	s. Estache.	20 Ostegun.	s. Johane K.
21 Astizk. <i>IV Tb. B</i>	J. MATHIU, Eb.	21 Ostirale.	<i>sa</i> Ursula
22 Ostegun.	s. Maor.	22 Neskanegun	s. Petiri, Ark.
23 Ostir. <i>IV Tb. B.</i>	<i>sa</i> Tekla.	23 Igante. 21.	<i>A. B. Patron.</i>
24 Nesk. <i>IV Tb. B.</i>	<i>A. B. Librazalia</i>	24 Astelehen.	s. Rafael, alk ^z
25 Igante. 17.	<i>s. Aostinde.</i>	25 Asteharte.	s. Krespi.
26 Astelehen.	s. Tomas Vil.	26 Astizken.	s. Evarista.
27 Asteharte.	s. Kosme eta Dam.	27 Ostegun.	s. Fronton.
28 Astizken.	s. Faoste.	28 Ostirale.	J. SIMOUN, ap.
29 Ostegun.	J. MIGEL, ark.	29 Neskanegun.	<i>sa</i> Usebia.
30 Ostirale.	s. Jeronimo.	30 Igante. 22.	s. Kazien.
		31 Astelehen.	s. Zirizio.

AZAROA edo GOROTZILA
Egunak llaburtzen dira orenez.



- ☾ a. l. 6ⁿ, arra tiriko 2^{or} eta 37^m.
 ☉ a. b. 14ⁿ, goizanko 6^{or} eta 30^m.
 ☽ l. l. 20ⁿ, arrastiriko 5^{or} eta 14^m.
 ☿ a. o. 28ⁿ, goizanko 4^{or} eta 49^m.

ABENTIA edo NEGILA

Eg. llaburtzen dira 27^{min}, 22^{no}.



- ☾ a. l. 6ⁿ, goizanko 10^{or} eta 24^m.
 ☉ a. b. 13ⁿ, goizanko 11^{or} eta 52^m.
 ☽ l. l. 20ⁿ, goizanko 3^{or} eta 31^m.
 ☿ a. o. 27ⁿ, arratseko 11^{or} eta 49^m.

- 1 Asteharte.
 2 Astizken.
 3 Ostegun.
 4 Ostirale.
 5 Neskanegun.
 6 **Igante.** 23
 7 Astelehen.
 8 Asteharte.
 9 Astizken.
 10 Ostegun.
 11 Ostirale.
 12 Neskanegun.
 13 **Igante.** 24
 14 Astelehen.
 15 Asteharte.
 16 Astizken.
 17 Ostegun.
 18 Ostirale.
 19 Neskanegun.
 20 **Igante.** 25
 21 Astelehen.
 22 Asteharte.
 23 Astizken.
 24 Ostegun.
 25 Ostirale.
 26 Neskanegun.
 27 **Igante.**
 28 Astelehen.
 29 Asteharte.
 30 Astizken.

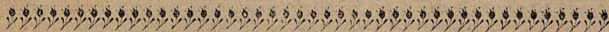
- DONISANTORE.
Purg. Arimak.
 s. Zebero.
 s. Charles Bor.
 s. Zakaria.
Errelikia sk.
 s. Florent.
 Lao Martirak.
 s. Teodoro.
 s. Andreu Av.
 J. MARTINE.
 s. Marti.
 ELIZEN SAKR.
 s. Josafat.
 sa Jertruda.
 s. Edmon.
 s. Gregori T.
 s. Odon.
 sa Elisabet Ong
 s. Felis, Valesi.
A. B. Eskentzia
 sa Zezila.
 s. Klement.
 s. Johane Kh.
 sa Katalina.
 s. Petiri, Alk.
 ABENTUKO 1^a.
 s. Maorino.
 s. Saturni.
 J. ANDREU, Ap.

- 1 Ostegun.
 2 Ostirale.
 3 Neskanegun.
 4 **Igante.**
 5 Astelehen.
 6 Asteharte.
 7 Astizken.
 8 Ostegun.
 9 Ostirale.
 10 Neskanegun.
 11 **Igante.**
 12 Astelehen.
 13 Asteharte.
 14 Astiz. *IVTh.B.*
 15 Ostegun.
 16 Ostir. *IVTh.B.*
 17 Nesk. *IVTh.B.*
 18 **Igante.**
 19 Astelehen.
 20 Asteharte.
 21 Astizken.
 22 Ostegun.
 23 Ostirale.
 24 Neskanegun.
 25 **Igante.**
 26 Astelehen.
 27 Asteharte.
 28 Astizken.
 29 Ostegun.
 30 Ostirale.
 31 Neskanegun.
- s. Eloi.
 sa Bibiana.
 s. Frantzes Za.
Abentuko 2^a.
 s. Sabas.
 s. Nikolas.
 s. Ambrosi.
 A B, KONTZEP.
 s. Jeronze.
 sa Ualalia.
Abentuko 3^a.
 s Melkiade
 e. Valeri.
 s. Arzene.
 s. Mismeñ.
 s. Euzebio.
 s. Lazaro.
Abentuko 4^a.
 s. Urbeñ.
 s. I iberat.
 J. TOMAS, Ap.
 s. Flavieñ.
 s. Onorat.
 sa Delfina.
 EGUBERRI.
 J. EZTEBE, m.
 J. JOHANE, Eb.
 Haor Inozent.
 s. Tomas Kant.
 s. Manzuet.
 s. Silbestre.



OURTHEKO HAROAK :

BEDATSIA hasten da martchoko	20 ^{an} .
UDA hasten da arramiatzeko	21 ^{an} .
LARRAZKENA hasten da buruilako	23 ^{an} .
NEGIA hasten da abentuko	22 ^{an} .



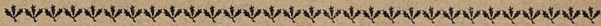
MERKHATIAK ETA FEIRAK EDO BAKHIAK

MAOLEN : **m.**, asteharte oroz ; **f.**, buruilako 6ⁿ. — ATHAR-
RATZEN : **m.**, astelehenez, amoustetik ; **f.**, Phentekoste bihara-
menian *eta* Donisantore ondoko astelehenian. — DONA JOANE
GARAZIN : **m.**, asteleh. amous. ; **f.**, Bazko *eta* Phentekoste
ondoko astehartian. — DONA PALEUN : **m.**, ostir., amoust. ; **f.**,
Bazko ondoko ostegunian, *eta* abentuko 26ⁿ. — GARRUZEN :
m., ostir. amoust. ; **f.**, agorrila 1ⁿ *eta* azaroko lehen astizkenian.
— IRISARIN : **m.**, neskaneg., amoust., **f.**, baranthail. 3ⁿ *eta*
aphiril. 15ⁿ. — AHAZPARNEN : **m.**, asteh. amoust. ; **f.**, Bazko ondo-
ko astizk. — IZOURAN : **m.**, asteh. amoust. — NAVARENKOSEN :
m., astizk. ; **f.**, Erramu aitzineko astizkⁿ, *eta* abentu 8ⁿ. —
ORTHEZEN : **m.**, asteh. ; **f.**, martchoko *eta* urrietako lehen
astehⁿ. — OLOROUN : **m.**, ostir. *eta* asteh. ; **f.**, maiatz. 1ⁿ ;
eta buruila 8ⁿ, hirour eg. — PAOBEN : **m.**, astel. *eta* osteg.,
f., Gorozum. lehen astelehⁿ, *eta* Jaondona Martinez, 8 eg. —
SALIESEN : **m.**, ostegunez ; **f.**, baranth. heren astizkⁿ *eta* urrie-
tako azken ostegunian. — SALBATARREN : **m.**, neskanegunian.

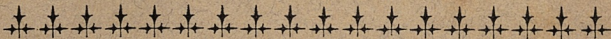




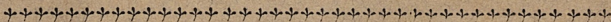
HANITCH KHASU HOUNI



ZIBEROUKO armanaka eginik da bi kartillaz algarreki josirik. Lehena, mehe mehia, hamabi hilabeteren egunaria dena, ourthiaren urhentzian berheztekoa da nahidenaren egiteko. Bigarren kartilla edo phartia, mintzo dena istoriaz, aholku hounez laboriarentako, errezetaz, etc., harek ourthe oroz behar du begiratu arrankurareki. Hollak markaturik dutu bost ourthez arrount. Hirourgerren arraldia, aorthen hasten da.



Edirengia



Renaud d'Elissagaray. I

I. Uskal-Herriko laborarier 1

II. Daigun Bozka. — M. Barthou Maolen 4

III. Kargulantak zer khosta diren 9

IV. Daigun jesaitia. 14

→ V. Orriaga : Arrolanen hiltzia 18

VI. Laborantchaz :

1° Uztak 1897^{an}. 19

2° Ameriketako kabaliak Frantzian. 22

3° Ogiaren prezioaz. 27

VII. Erasi edo Istoria. 30